

binefaceri ale colectivizării. Într-o opoziție tipică pentru scrierile cu țel propagandistic, conflictul opune forțele adică pozitive, reunind pe entuziaștii campaniei de „întovărășire”, elementelor pasămite distructive, care nu s-ar da în lături de la nimic în acțiunea lor destabilizatoare. Lui Toma Căbulea, un bătrân pe cât de hâtru, pe atât de vigilant, îi vine ideea șireată de a demasca uneltirile perfide ale „dușmanului de clasă” cu ajutorul unei piese de teatru (intitulată, cu aluzie clară, „Rețeaua subterană”), parastisită de niște consăteni la căminul cultural. Până atunci, „tâlharii” (un fost avocat, un profesor cu trecut legionar, precum și chiaburul, ajuns președinte de întovărășire, Mitru Colac, zis Holdemulte) mai încearcă să pună bețe în roate, dar, cu toată încrâncenarea lor, se vede bine că sunt stăpâniți de frică. Singura care nu se teme este apriga Ana Lupoia, personaj cu un anume contur. Prin dibăcia celor implicați în spectacolul demascator, grație și omniprezenței Securității, atotștiutoare și atotputinte, „adevărul” tovarășilor dornici de socialism iese neîntârziat la lumină; „răii” se dau, protestește, de gol, fiind înhățați pe dată.

Printr-o amuzantă, dar explicabilă răsturnare de sensuri, lectura piesei dă la iveală și tâlcuri care autorului nici nu i-au trecut prin cap. S-a întâmplat asta și altor dramaturgi (am văzut, printre altele, cazul lui Radu Boureanu). Tocmai replicile taberei „negativilor” (despre „sila” exercitată de autorități ca să forțeze „înscrisura”, despre „minciuna comunistilor” și nefasta îngrădire a „colectivei”, care-i „lucrul Satanei”) își dezvăluie temeiul indiscutabil, în vreme ce lozincăria (despre tăria și infailibilitatea Partidului în „lupta pentru socialism”) prin care autorul își pavoazează compunerea apare mai mult decât jenantă. Încât, fără nici un paradox, profetic nu este, cătuși de puțin, discursul beniucian, cum pretenderisește, clarvăzătoare se dovedesc a fi oțăriri Lupoiei, care așteaptă să vadă „steagurile roșii” doborâte de pe acoperișuri. Presărat cu pilde în exces și colorat cu lexic ardelenesc, textul e tendențios și mistificator, neîmpiedicându-se de vreun scrupul.

Piesa **Întoarcerea** (1962), publicată și în „Viața românească”, a

fost jucată în premieră la 27 noiembrie 1960, pe scena Teatrului Municipal; în distribuție: Ștefan Ciubotărașu, Septimiu Sever, George Măruță, Gina Petrini. Ca și în alte scrieri ale lui Beniuc, acțiunea este plasată în Ardeal și ea se desfășoară pe două planuri (trecut-prezent) interferente. În organizația de partid a unei fabrici de unelte agricole, câțiva membri cu funcții de răspundere iau în discuție cererea de primire a unui individ dubios, Filip Lungoce. Examinându-i „dosarul” cu suspiciunea care, de altfel, e un semn al epocii, ei aruncă din când în când priviri spre trecutul lor de luptă în slujba cauzei. Epicul se întrefese cu (ceea ce ar vrea să fie) eticul într-o urzeală pe care dramaturgul pare s-o fi vrut mai vag supusă canonului tipologic și conflictual; însă nuanțările sunt părelnice. Oportunistul Filip, păcătos dar abil, e dovedit acum ca sabotor, blestemățiile lui aducând prejudicii întrecerii socialiste în plin avânt. O bolșevică, un ofițer sovietic, cum și o exprimare pătrunsă de țănoșe îndoctrinări (și nescutită de „ingredientul” unor impenetrabili termeni tehnici) tincturează conformist această piesă, care, bine-înțeles, nu pierde ocazia de a săvârși ritualicele închinăciuni către partid. Cum forțele binelui reperează fără greș și neutralizează orice vrăjmaș, finalul, cu intonații ca și imnice, e de un optimism însuflețitor...

Poemul dramatic, în versuri și proză, **Horea** (1986) reia unul dintre motivele liricii lui Beniuc („legendele lui Horea-mi curg în sânge”). În „țara de pierzanie” a Transilvaniei, iobagii, împilați de nemeșime, se răzvrătesc. Cruzimea lor, pe măsura suferințelor îndurate, e înspăimântătoare: taie capete, dau foc la castelele grofilor, nimicesc. „Tumultuanții” sunt conduși de Horea, „Craul Munților”, de Cloșca și Crișan, cărora li se alătură misteriosul Chivără Roșie (evocat, cândva, și într-un impetuos poem). Mihai Beniuc transpune fila de istorie într-o simbolică împregnată de elan revoluționar, punctată liric, metaforic. Autorul dramatic recuperează aici întrucâtva, și nu fără folos, uneltele poetului.

Teatrul ieri

Rațiunea și... „bestia”

Acum, când fac aceste însemnări, suntem încă în anul (de tranziție...) 1997. Mă uit, ca să zic și eu că pun în spectru un bilanț, prin lista mea de articole, redactate pentru vreo trei dicționare care, cred, n-or să apară niciodată. Nu e deloc un motiv de bună-dispoziție. Ca să nu mă covârșescă sentimentul zădărniceii, caut și eu să salvez ce se mai poate din acest dezastru. Nu e prima oară când vorbesc despre asta, îmi cer iertare că mă repet. **Deci** (cuvântul zilei!), parcurgând „portofoliul” meu de autori, dau peste un scriitor de la a cărui ivire pe lume și de la al cărui tragic sfârșit se împlinesc niște cifre rotunde. Un autor dramatic de **ieri**, care merită să ne oprim, pentru o scurtă ochire, asupra-i. Fie și pentru că în epocă era, se poate spune, un personaj.

Să-l lăsăm să intre în scenă. Probabil că nu îl (re)cunoașteți: este George Diamandy. O figură, într-adevăr. Dacă opera lui este cum este, el a avut, în orice caz, un destin. S-a născut la 27 februarie 1867 în comuna Idrici, din județul Vaslui. Părinții, Ion (lancu) Diamandy, cunoscut ca membru al Junimii, primar de lași și senator, și Cleopatra (născută Catargiu), au ținut să-i dea o creștere aleasă. Încheind cursul primar la Bârlad, băiatul e înscris la Institutele Unite din Iași, unde recalcitrantele prin care se „remarcă” îi conturează foarte devreme firea independentă, de frondeur. În ultima clasă de liceu el scoate o revistă litografiată, cu titlu ironic, „Culbecul”. După ce își ia bacalaureatul, intră voluntar în armată (la artilerie), dar și aici, se putea altfel?, are repetate ciocniri cu superiorii.

Crezându-se mare arheolog, George Diamandy dă un timp semne că s-ar fi pasionat de această disciplină care îi excită fantezia și chiar își publică în „Contemporanul” (din 1887) unele păreri. E și membru corespondent al Societății de arheologie din Paris. În capitala Franței, unde își face studiile juridice, tânărul moșier cu febrilități reformiste (altminteri, monarhist) intră în contact

FLORIN FAIFER

cu cercurile socialiste. Primea destui bani de acasă ca să-și permită să editeze o revistă, și încă una de profil marxist, „L'Ere nouvelle” (1893–1894), în paginile căreia inserează texte ale unor ideologi de rezonanță.

Apucase și el să se afirme întrucâtva, prin spiritul lui de farsă, dar nu numai. La Bruxelles, de pildă, prezidează primul congres internațional al studenților socialiști. E prezent cu puncte de vedere îndrăznețe într-o seamă de publicații franțuzești de antropologie, sociologie, drept ș.a. Revenit în țară la finele anului 1894 (după ce își luase licența), i se încredințează funcția de prim-redactor al ziarului „Lumea nouă” (1898–1899). Acum se lansează excentricul gazetar într-un gen publicistic inedit la noi – interviul. Om de spirit, având întotdeauna ceva interesant de spus, ia cuvântul cu destul succes la diferite întruniri publice.

E rampa lui de lansare spre deputăție. Între 1901 și 1917, George Diamandy evoluează în Parlament, în toate legislaturile liberale. Împreună cu grupul așa-numit al „generoșilor”, trecuse așadar la liberali. Îi va părăsi mai târziu și pe aceștia, optând pentru Partidul Muncii, la întemeierea căruia participase. S-a numărat printre fondatorii Asociației autorilor dramatici. Din martie 1914 până în august 1915 deține funcția de director general al teatrelor. Intrat, în 1911, în Societatea Scriitorilor Români, în 1914 este ales președinte.

Era bolnav, grav bolnav de inimă, lumea se mira cum de mai trăiește. Dar și mai tare s-a mirat văzându-l că pleacă pe front, ca să ia parte la campaniile din est. Spirit de aventură? Sau încerca să-și apere crezul cu arma în mână. Încercat tot mai des de crize de anghină pectorală, se vede nevoit să se întoarcă la Iași, unde, cu cizmele sale de iuft și cămașa de stambă roșie, aduce cu un agitator bolșevic. Cum se simțea rău, se decide să plece în fine pentru tratament în Anglia. Mai întâi, se oprește la Petrograd, întâlnindu-se cu fratele lui, Constantin, care era aici ministru. Se îmbarcă apoi pe un vapor la Arhanghelsk, pomind în ceea ce avea să fie ultima sa călătorie. În timpul unei furtuni,

„inima smintită” a lui George Diamandy nu mai rezistă. Potrivit obiceiului marinăresc, trupul celui mort e aruncat în mare, în dreptul Insulelor Shetland, din Marea Nordului. Asta se întâmpla la 27 octombrie 1917. Nefericitul n-a mai apucat să afle despre asaltul Palatului de iarnă...

După debutul la „Contemporanul” (1887), George Diamandy colaborează – cu schițe, note de drum, comentarii politice, câte o scenă din piesele lui de teatru sau câte un mic eseu – la „Munca”, „Voința națională” (1908), „L'Indépendance roumaine” (1915–1916), „Viitorul” (1911–1913), „Rampa” (1912), „Flacăra” (1912–1916), „Le Courier du Danube” (1913), „Semnalul” (1913), „Viața Românească” (1913), „Universul” (1913, 1916), „La Roumanie” (1914), „Versuri și proză” (Iași, 1914), „Capitala” (1916), „Noua revistă română” (1916), „Rampa nouă ilustrată” (1916), „Ziarul meu” (1916). În 1910, editează „Revista democrației române” (1910–1911), unde încurajează anchetele sociologice în mediul sătesc. A semnat și cu pseudonimele Gh. Despina, Ion Marvila, Ne om. În broșuri, și-a tipărit discursuri ținute în Adunarea deputaților, analize de politică externă, impresii de călătorie („Impressions de Turquie”, 1910), precum și o clarvăzătoare luare de poziție privind doctrina și tactica socialistă.

În teatru, Diamandy, care e departe de a fi un virtuoz al tehnicii specifice, dă adesea curs înclinației lui de a diserta pe teme care îl preocupă, de la artă la politică și economie. De aici, o anume răceală a acestor piese, cărora cerebralitatea dramaturgului le infuzează o bună doză de abstract. Personajele devin, în acest fel, agenții unei demonstrații, ceea ce le condiționează strict conduita dramatică. În rest, aplombul și scăpărarea unor replici întrețin o spectaculozitate de salon.

„Schița dramatică” **Bestia** (1910; premiera – la Teatrul Național din București, în același an) este, în fond, un studiu de caz. Peste măsură de rea și vanitoasă, Nineta apare ca o neurastenică pe care lecturi anapoda au dezechilibrat-o cu totul. Feminismul ei oțărît trădează un egoism maladiu, cu monstruoase

excescențe. Detestându-și soțul, considerat un agresor, ea refuză cu oroare condiția maternității, care i-ar anihila, chipurile, personalitatea. Nici o „enigmă” în naca-falele acestei isterice care, chiar dacă se supune unei operații de mutilare, rămâne robită simțurilor, „bestiei” ce sălășluiește în fiecare. O plăsmuire artificială este soțul detestat, Grigore Cormon. Cu cinstea lui fără umbre, el se comportă în toate împrejurările ca un idealist convins că bunătatea va salva lumea. Fire rațională, tânjește totuși după iubirea care poate da sens creator unei existențe. Bineînțeles că până la urmă binele triumfă, umilind răul întruchipat de o strecheată.

O temperamentală fără simț moral, înrudită oarecum cu anti-eroina din **Bestia**, se agită patetic în **Dolorosa** (premiera – în 1911; s-a publicat un scurt fragment în „Flacăra”, 1912). Iubită de pictorul Scoruș, pentru care femeia e o creație sublimă, mai presus de opera de artă, Tudora face o patimă devastatoare pentru un alt pictor, Arnota, care însă o privește doar ca pe un model de inspirație. Ca să-i câștige afecțiunea, Tudora se dăruiește lui Scoruș, cerându-i în schimb să distrugă pânza „Veșnica întrebare”, o capodoperă a cărei iradiere de sublim și de mister stâmise pizma confratelui. Îngrozit de un asemenea gest, Arnota o părăsește pe exaltata doritoare de senzații.

Tezistă și cu obișnuitul chef de teoretizări (despre soartă, rasă, credință ș.a.m.d.), drama **Tot înainte** (1910; premiera – în 1914) propagă efuziunile unui francofil, amator de soluții utopice. Având bani, deci forță, Héquet, directorul unei fabrici de muniții, se însingurează în această trufie, învecinată primejdios cu orbirea (de altfel, personajul își pierde, la propriu, vederea). Va intra în conflict cu lucrătorii nemulțumiți, solidari în hotărârea de a declanșa o grevă. Criza se stinge grație reformistului socialist Jean Héquet, fiul patronului; acesta găsește calea – „cooperarea”, prin care „munca” și „capitalul” se înfrățesc. Transfigurați de fericire, toți, de la mic la mare, țin în mână ramuri înflorite de cireș,

zâmbind încrezători – într-un candid final alegoric – spre viitorul îmbietor.

„Povestea vitejească” **Chemarea codrilor** (1913) a recoltat la premieră (1912) ropote de aplauze. Se revelează în acest melanj de poem și baladă, cu jocuri și cântece (întocmai ca într-o operetă), un alt George Diamandy – unul care mizează pe sentimente, nu doar pe idei în conflict. După un prim act plasat într-un patriarhal Ev mediu de convenție – acțiunea se petrece în vremea lui Petru Rareș –, aducând în scenă boieri și jupănești, stareți, răzeși, lotri, plăieși, partea a doua capătă turnura unei idile. O idilă (între Ioniță, nepotul domnitorului, și Anca, fiica pădurilor) plină de alinturi, emanând o poezie naivă. Pe neașteptate, năvălesc tătarii și, după o rapidă încăierare, vindicativul han Gherai iese învingător. Ca să salveze viața iubitului ei, Anca se lasă pângărită de păgân, pe care, pândind un moment prielnic, îl ucide. Ipocrita Curte, prefăcându-se a nu-i înțelege jertfa, o osândește să se închidă pentru tot restul zilelor între zidurile unei mănăstiri. Viteazul Ioniță, în care

se deșteaptă „firea străveche a românului de codru”, se împotrivește însă acestei decizii iscate din prejudecată. În sonurile doinei din caval, cei doi tineri sunt gata să răspundă „chemării codrului”, apelului naturii păstrătoare a adevărului și libertății. Din limbajul cu tentă arhaică și accent moldovenesc, autorul obține, ici și colo, efecte comice. Dincolo de lejerități și stângăcii, evocarea rapsodică a lui George Diamandy nu e lipsită de culoare și are un anume fior.

O cădere a fost, la premiera din 1919, comedia **Una dintr-o mie**, cu hazul ei căznit, poticnit în vulgarități. Satira politică „în trei acte și un banchet” **Rațiunea de stat** (o scenă s-a publicat în „Flacăra”, 1912) batjocorește cu oarecare vervă bufă demagogia cinică a unor politicieni veroși. Sceneta **Strună cucoane** și comedia-farsă **Hămăiță** nu s-au jucat, iar din „fantezia” **Regina Lia** a apărut, în „Flacăra” (1914), un foarte scurt fragment. **Gheorghiță Făt-Frumos** este o „năzdrăvănie” pentru copii, muzica la acest libret fiind compusă de Alfonso Castaldi.

Un umor livresc tincturează istorisirile de vânătoare și, tot așa, relațiunile de voiaj, unde, cu neașteptat, George Diamandy surprinde amuzat un pitoresc văzut ca împeștrire a realului, dar și ca reflex al unui insolit frapant. O undă de bizarerie există în volumul „Nuvele” (1916), care amalgamează o sentimentalitate ținută în frâu cu îngândurări de intelectual ce cunoaște prețul iluziei. Femei pierdute, exaltați artiști boemi, rurali violenți până la crimă se perindă în acest proze care cultivă contrastul și încearcă să speculeze conflictul dintre instincte și voința dominată nu rareori de impulsul irațional al patimii. O narațiune compozită, presărată cu sarcasme și paradoxuri, este „Ne om” (1908), jurnalul convulsiv, tensionat al unui cardiac ce își trăiește spaimele și suferința, halucinant, ca pe o experiență-limită. Moartea stă la pândă, așteptând să-și înfigă gheara în biata ființă pe care privilegiul cugetării scilpitoare nu o face mai puțin vulnerabilă.

FLORIN FAIFER

Primum la redacție

*Către: Revista TEATRUL AZI
În atenția Domnului DUMITRU
SOLOMON – Redactor șef*

Stimate Domnule DUMITRU SOLOMON,

După ce cu ani în urmă ați găzduit cu justificată (?) generozitate invectivele unui Hamlet de provincie la adresa celor care contribuiau la reușitele de excepție ale unui Teatru Național, descopăr într-un articol apărut în nr. 10-11/1997 al revistei pe care o conduceți, nominalizarea subsemnatului ca director al secțiunii OFF a Festivalului Național de Teatru.

Permiteți-mi, în virtutea dreptului la replică să resping în totalitate paragraful în care sunt nominalizat și admonestat de către semnatara articolului, fiindu-mi greu să accept insinuări ca „moștenire etnogenetică”, „jocurile erau deja făcute” etc.

Precizez că nu am făcut alte jocuri, în afara celui de a coordona programarea spectacolelor acelor teatre care au dorit să fie prezente în

București, cu titluri neincluse în selecția festivalului. Iar Teatrul NOTTARA, pe care-l reprezint, a dorit să reamintească valoarea demersului său prin prezentarea a două spectacole: **Cazul Gavrilescu** – regia Gelu Colceag și **Așteptându-l pe Godot** – regia Dominic Dembinski.

Astfel, la rugămintea organizatorilor festivalului am menajat programul deja alcătuit, dând șansă oricărui iubitor de teatru de a putea viziona toate spectacolele, inclusiv cele din OFF. Printr-un singur telefon speculațiile pe care le incriminez ar fi putut fi evitate.

Cu speranța că aceste rânduri vor putea înlătura cititorului confuzia creată de paragraful menționat în legătură cu activitatea mea, vă mulțumesc pentru atenție și vă asigur de prețuirea mea.

București, 27 ianuarie 1998

VLAD RĂDESCU

Directorul Teatrului NOTTARA

Stimate domnule Vlad Rădescu,

După cum puteți constata, găzduim cu generozitate (fără semnul întrebării) orice opinie legată de problemele teatrului românesc.

În altă ordine de idei, „nominalizarea” dumneavoastră ca director al secțiunii **off** a Festivalului Național de Teatru a emanat de la conducerea acestuia, nu de la noi. În privința moștenirii etnogenetice, oricine citește întregul articol, și nu doar paragraful în chestiune, se poate lesne lămuri că sintagma se referă la balcanismul nostru al tuturor, nu la o persoană anume. „Speculațiile” pe care „le incriminați”, privitoare la programul „menajat” de dumneavoastră, s-au ivit din însăși fizionomia numitului program, adică din compoziția lui. Cu speranța că răspunsul nostru v-a risipit confuzia creată de paragraful menționat, vă asigurăm de simpatia noastră intactă.

TEATRUL AZI